

แนวทางการนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิด
ของชาวพุทธอำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี
The Guideline of Buddhadhamma Application on Birth Tradition of
Bhanphue district Buddhists Udonthani province

พระครูสีลคุณารักษ์ (สาคร ศรีสุข)*
พระโสภณพัฒนบัณฑิต**
ประยูร แสงใส, สุวิน ทองปั้น***

บทคัดย่อ

พระพุทธศาสนาเถรวาทได้กล่าวถึง การเกิดว่าเป็นกระบวนการหนึ่งของการได้ชีวิต โดยมีหลักธรรมที่สนับสนุนการเกิดคือ กรรมและสังสารวัฏ เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมความเชื่อทางศาสนา ซึ่งอำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี เป็นชุมชนเก่าแก่ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทพวน ที่มีเอกลักษณ์และวัฒนธรรม มีจุดมุ่งหมายจัดประเพณีขึ้นเพื่อเป็นมงคล และการให้กำลังใจให้กับมารดาผู้ตั้งครรภ์และคลอดเด็ก ออกมา ทั้งนี้เพราะถือว่า มารดาและเด็กมีความผูกพันกันและเป็นผู้ที่สังคมควรต้องให้ความสำคัญ และความสำนึกในชาติพันธุ์ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ซึ่งมีความสำคัญและควรตระหนักถึงการรักษา วัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่อย่างมั่นคงและแข็งแรงสืบไป

คำสำคัญ: หลักพุทธธรรม, ประเพณีเกี่ยวข้องกับการเกิด

Abstract

Theravada Buddhism says that birth is a process of being alive. There are principles that support the birth. Karma and transmigration Involves religious rites.

* นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

** รองศาสตราจารย์, อาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์, อาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

The Ban Phue district. Udon Thani Province An ancient community The Tai Puan ethnic group. With identity and culture The purpose is to celebrate the sacred. And encouragement to pregnant mothers and childbirth. This is because mothers and children are committed to each other and should be given priority by the society. And ethnic consciousness Local history This is important and should be aware of keeping local culture stable and strong.

Keywords: Buddhadhamma, Application on Birth Tradition

๑. บทนำ

พระพุทธศาสนาเชื่อเรื่อง การเวียนว่ายตายเกิด และพระพุทธองค์ตรัสเรื่องปฏิจกสมุปปาทอันเป็นหัวใจของพุทธศาสนา ดังปรากฏในธรรมนิยามสูตรหรือ อุปปาทาสูตรว่า ตถาคต (พระพุทธเจ้า) ทั้งหลายจะอุบัติหรือไม่ก็ตามธาตุ (หลัก) นั้นก็ยังคงมีอยู่ เป็นธรรมฐิติ เป็นธรรมนิยาม^๑ ซึ่งว่าด้วยเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดที่นับเนื่องอยู่ในหลักธรรมข้อนี้ด้วย เพื่อชี้ให้เห็นว่าชีวิตที่ยังไม่สิ้นกิเลส นั้น จำต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกไม่รู้จบสิ้น ทรงอาศัยพระมหากุณณาธิคุณโปรดมวลมนุษย์ ให้รู้ให้เข้าใจถึงคุณค่าและความยากลำบากของการเกิดเป็นมนุษย์ ตั้งแต่สมัยที่พระองค์ยังทรงพระชนม์จนกระทั่งพระองค์ทรงดับขันธปรินิพพาน มวลมนุษย์ผู้ไม่รู้แจ้งในชีวิต ทั้งยังมี ความเคลือบแคลงสงสัยในความเป็นมนุษย์อยู่มาก เช่นว่า ชีวิตมนุษย์นี้เกิดขึ้นมาจากอะไร เกิดขึ้นได้อย่างไร อะไรทำให้เกิดเป็นมนุษย์ เพราะอะไร

จึงเกิด ปัญหาเหล่านี้มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล จนกระทั่งถึงปัจจุบันก็ยังคงเป็นประเด็นที่ถกเถียงกันอยู่ไม่รู้จบ แม้วิทยาศาสตร์ได้ทำการทดลองถึงเหตุปัจจัยแห่งการเกิด แต่ก็ยังไม่ได้คำตอบที่จะทำให้ความสงสัยหมดลงไป มีเพียงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์เดียวเท่านั้น ที่ทรงทราบถึงเหตุปัจจัยเหล่านี้ การเกิดใหม่เป็นกระบวนการธรรมชาติอย่างหนึ่งของชีวิต เพื่อวิญญานจักได้มีประสบการณ์ด้านต่างๆ ก่อนออกจากโลกเข้าสู่โลกุตตรภาวะ และไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดในภพไหนๆ อีกต่อไป โชคชะตาของแต่ละคนจึงเป็นผลรวมแห่งการกระทำในอดีตของเขาเอง ความสามารถทางจิต สภาพทางกายอุปนิสัยทางศีลธรรม และเหตุการณ์สำคัญในชาติหนึ่งๆ ย่อมเป็นผลแห่งความปรารถนา ความคิด ความตั้งใจในอดีต เพราะเหตุที่การเกิดใหม่มีจุดมุ่งหมายนั่นเอง พบว่าในบางยุคมีนักปราชญ์มาเกิดมากมายเป็นหมู่ๆ เหมือนนัดกันมาเกิด

^๑ พระวิสิขนา วรปญโญ (พงษ์อาดิต), “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องอหิปปัจจยตา ในฐานะที่เป็นกฎของธรรมชาติ”, *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๓ (พฤศจิกายน-ธันวาคม ๒๕๕๙) : หน้า ๑๙๔.

ทั้งนี้เพื่อทำประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งที่ท่านทำ
คั่งค้างไว้ให้เสร็จไป^๒

ประเพณีแบ่งออกเป็น ๓ ชนิด คือ
๑) จาริตประเพณี ได้แก่ ประเพณีที่สังคมถือว่า
ถ้าใครฝ่าฝืนจนวันไม่กระทำตาม เป็นความผิด
จาริตประเพณีเป็นเรื่องเกี่ยวกับศีลธรรม ซึ่งคนใน
สังคมถือว่าเป็นสิ่งมีค่าแก่ส่วนรวม ถ้าใครฝ่าฝืน
ถือว่าเป็นความผิดความชั่ว เช่น บุตรธิดาละเลย
ไม่ดูแลเอาใจใส่มารดาบิดา เป็นต้น ๒) ขนบประเพณี
ได้แก่ ประเพณีที่สถาบันต่างๆ ตั้งขึ้นเป็นระเบียบ
แบบแผนแล้วปฏิบัติกันสืบมา ทั้งที่เป็นระเบียบ
แบบแผนโดยตรง คือ วางเป็นระเบียบแบบแผนไว้
โดยชัดเจน ๓) ธรรมเนียมประเพณี ได้แก่ ประเพณี
ที่เป็นเรื่องธรรมดาสามัญ ไม่มีระเบียบแบบแผน
เหมือนขนบประเพณี ไม่มีผิดมีถูกเหมือนจาริต
ประเพณี เป็นแต่เพียงนิยมกันว่าผิดประเพณีแล้ว
ได้ปฏิบัติกันต่อๆ มา ไม่มีผิดมีถูกเหมือนจาริต
ประเพณี ถ้าทำผิดหรือฝ่าฝืนธรรมเนียมประเพณี
ไม่สำคัญอะไรนัก นอกจากเห็นว่าเป็นผู้ขาดการ
ศึกษาหรือเสียมารยาทไปเท่านั้น แบ่งออกเป็น
๑) ประเพณีประจำวัย ๒) ประเพณีประจำตัว
และ ๓) ประเพณีประจำวันสำคัญทางศาสนา^๓

ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องการเกิดว่า มีการ
กลับชาติมาเกิดใหม่ และการเกิดการตายของคนนั้น

ขึ้นกับกำหนดชีวิตที่พ่อแม่ให้มาว่า ต้องมีชีวิตอยู่
ได้กี่ปี ส่วนอยู่สุขสบายเพียงใดขึ้นอยู่กับผลบุญที่
สะสมไว้ในอดีตชาติ ความทุกข์ยากที่ได้รับเป็นผล
กรรมจากอดีตชาติ และชาติปัจจุบัน และเครื่องหมาย
ของการมีชีวิตที่ปกติสุข คือ ขวัญ ทั้ง ๓๒ ขวัญ
ยังคงอยู่กับร่างกาย หากขวัญใดขวัญหนึ่งหายไป
ต้องทำพิธีเรียกขวัญ หรือเมื่อเจ็บป่วยไม่สบายต้อง
ไปยังพ่อเกิดแม่เกิด เพื่อให้ได้อยู่ปกติสุขหรือมีการ
สงเคราะห์ให้ด้วย ทั้งหมดจากระบบความเชื่อของ
ชุมชนต่อสิ่งต่างๆ โดยรอบ นำมาซึ่งการประกอบ
พิธีกรรมที่แสดงออกถึง ความเชื่ออย่างมากมาย
ซึ่งพิธีกรรมเหล่านั้นยังคงได้รับการปฏิบัติตามอย่าง
สืบเนื่องจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นหนึ่ง ทั้งในการสืบ
เนื่องในส่วนของผู้ประกอบพิธีกรรม เนื้อหาของ
พิธีกรรม การปฏิบัติและแบบแผนของพิธีกรรม
รวมทั้งผู้ที่เข้าร่วมพิธีกรรม ทั้งนี้ด้วยกระบวนการ
ขัดเกลาทางสังคมทางด้านความเชื่อของชุมชนที่
สืบทอดกันมาแต่เนิ่นนาน และใช้ระยะเวลา
ยาวนานในการสั่งสมความเชื่อประสบการณ์
และแนวทางในกระบวนการ ขัดเกลาให้เกิดการ
ยอมรับปฏิบัติตามของคนในรุ่นต่อมา ขณะเดียวกัน
พิธีกรรมบางอย่างเริ่มเกิดการสูญหายไปจากชุมชน
เพราะเงื่อนไขความเปลี่ยนแปลงของชุมชนนั่นเอง^๔

^๒ วุฒิน อินทสระ, **หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เรือนธรรม, ๒๕๔๖),
หน้า ๙๗.

^๓ แปลก สนธิรักษ์, **ระเบียบสังคม ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว, ๒๕๑๗), หน้า ๓๑-๓๓.

^๔ รุ่งทิพย์ กล้าหาญ, “การขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อโดยผ่านพิธีกรรมในชุมชนชนบท”, **วิทยานิพนธ์
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๓๙.

สังคมไทยในยุคปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมากมาย ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ การแพทย์และสาธารณสุข ซึ่งส่งผลให้ค่านิยม ความเชื่อ และวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคม คล้ายคลึงกับชาวตะวันตกมากขึ้น ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดของคน ก็เป็นตัวอย่างอันหนึ่ง ที่พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก โดยเฉพาะในสังคมเมือง และอาจจะกลายเป็นประเพณีที่ไม่เป็นที่รู้จักของคนรุ่นใหม่ต่อไปได้ แต่อย่างไรก็ตามในกลุ่มของประชาชนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น ทุรกันดารห่างไกลจากชุมชน ประเพณีความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดก็ยังคงได้รับการยึดถือและปฏิบัติกันอยู่แต่ก็มีแนวโน้มลดลงจากเดิม สำหรับประเพณีในเรื่อง การเกิดในวัฒนธรรมภาคอีสาน ถือว่าเป็นประเพณีที่มีความเป็นเอกลักษณ์ค่อนข้างสูง เนื่องจากภาคอีสานเป็นภาคที่มีพื้นที่ และเป็นภาคที่มีความเป็นมาค่อนข้างยาวนาน ดังนั้น ระเบียบวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ จึงมีอยู่อย่างหลากหลาย พบว่า ในภาคอีสานมีความเชื่อที่เก่าแก่ของความเชื่อทั้งหมดที่มีอยู่คือ พระพุทธศาสนาและความเชื่ออื่นๆ เมื่อกล่าวถึงประเด็นเรื่องการเกิด พบว่า ชาวอีสานมีความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดและมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิด^๕ เช่น

๑. ประเพณีเกี่ยวกับการตั้งครรภ์ เมื่อหนุ่มสาวตกลงแต่งงานกันแล้ว และมีการอยู่กินร่วมกันตามประเพณี จนมีการตั้งครรภ์ ชาวอีสาน

เรียกว่า “มาน” หรือ การมีครรภ์ ตามลักษณะทางวัฒนธรรมทางด้านจิตใจ พบว่า คนอีสานเป็นคนที่มีความใจอ่อนโยน และมีเมตตาสูง ดังนั้น ในกรณีของการตั้งครรภ์นั้น คนอีสานให้ความสำคัญและการดูแลเป็นอย่างดีด้วยเห็นว่า คนที่เป็น “แม่มาน” ต้องแบกรับภาระเรื่องการตั้งท้อง และให้กำเนิดลูก ดังนั้น สังคมชาวอีสานจึงเอาใจใส่ เมื่อรู้ว่าผู้หญิงคนนั้นมีครรภ์พ่อแม่สามีหรือญาติๆ จะมีการประกอบพิธีกรรมเรียกว่า “สู่วัณ” หรือ การเรียกขวัญ เพื่อเป็นอุบายในการให้กำลังใจกับคนที่ท้องในการจะให้กำเนิดลูก โดยฝ่ายสามีไปปรึกษาหมอธรรม หรือนักปราชญ์ที่เรียกกันในภาษาพื้นบ้านว่า ทิด หรือ จาน ที่มีความรู้ทางโหราศาสตร์ กำหนดวันไหนเป็นวันมงคล เมื่อได้วันมาแล้ว จะเตรียมพิธีการมีการแต่งขันธ ๕ ทำขันบายศรีหรือเรียกกันในภาษาพื้นบ้านว่า พabayสี พร้อมด้วย ไก่ต้ม ไข่ต้ม ข้าวต้มมัด เหล้าขาว ฝ่ายผูกแขน เป็นต้น

๒. ประเพณีเกี่ยวกับการคลอด เมื่อแม่มานหรือหญิงมีครรภ์ ตั้งครรภ์ได้ครบ ๙ เดือนเป็นธรรมดาเมื่อใกล้ถึงกำหนดคลอด จะมีการเตรียมการ รวมถึงมีการทำคลอด ตลอดจนการปฏิบัติตนหลังคลอด ซึ่งมีรายละเอียดที่สามารถพิจารณาเหตุการณ์หรือขั้นตอนในการคลอดนี้เป็น ๓ ช่วงคือ

๒.๑ เตรียมการก่อนคลอด ตั้งแต่ตั้งครรภ์มาจนบรรลุถึงกำหนดคลอด ซึ่งจะครบเป็น

^๕ สุโขทัยธรรมธิดา, การผดุงครรภ์ไทยภาคอีสาน. แหล่งที่มา : <https://be7herb.wordpress.com> [๒๓ พฤษภาคม ๒๕๕๙].

จำนวนเก้าเดือน หรืออาจมากหรือน้อย (เพราะว่าบางคนอาจคลอดก่อนหรือคลอดช้ากว่ากำหนดอย่างนั้น จึงให้ความแน่นอนไม่ได้) เมื่อครบกำหนดคลอดรู้สึกเจ็บท้อง เมื่อมีอาการเช่นนี้แล้วคนในบ้านต้องรีบไปล้างพื้นเตรียมไว้ให้ทลายลง แล้วจึงชักเอาตุ้มพินนั้นมา ๓-๔ ตุ้มที่ติดไฟให้ติด แล้วตม้น้ำเตรียมไว้ในกาคลอด ไฟที่จุดมาตั้งแต่เริ่มแรกใช้ในการเป็นเชื้อไฟต่อไป ตามประเพณีภาคอีสาน ให้เตรียมการวางด้วยสายสิญจน์ให้รอบที่คลอดเพื่อกันผี และพระเครื่อง ซึ่งเป็นพระปิดทวาร ต้องนิมนต์เอาออกไปไว้เสียที่อื่น เมื่อคลอดแล้วจึงนิมนต์มาเก็บไว้ในที่เดิมได้ นอกจากนั้นยังห้ามมิให้ใครนั่งหรือยืนคาประตู่ คาบันได และไม่ให้ใครพูดในสิ่งที่ว่าติด ขัด ค้าง คา หรือคลอดยาก และคำอื่นๆ ที่มีความหมายในการทำงานในการเข้าออกยากๆ และห้ามหญิงที่มีครรภ์เข้ามาเยี่ยมกราย เพราะจะทำให้เด็กในท้องอายุ

๒.๒ การปฏิบัติขณะคลอด ต่อมาเมื่อแม่มานหรือหญิงมีครรภ์จะคลอด สามหรือหมอต้าแยจะต้องรู้ว่า ต้องเลือกหาทิศทางตามธรรมดาที่ถูกต้องต่อประเพณีอันเป็นมงคล ถ้าหันหัวไปทางทิศตะวันออกได้จะเป็นการดี หรือหันศีรษะไปทางทิศเหนือก็เหมือนกัน ลูกในท้องจะได้เลื่อนลงได้สะดวก แต่บางรายให้หาหมอต้าแยเป็นผู้หาทิศทางให้ บางคนหันศีรษะไปทางประตูหรือหน้าต่างๆ เพื่อให้ทำการคลอดง่าย เมื่อการคลอดเกิดการชุกขลักคลอดได้ช้า ต้องแก้ไขตามโบราณกาลที่เคยใช้มา ซึ่งหมายถึงการใช้น้ำสะอาดประพรมขโลมตัวคนเจ็บและกินด้วยน้ำมนต์สำหรับวิธีการสะอาดนั้น มีหลายอย่าง

ด้วยกัน เช่น เอน้ำแช่ตะกรุดลงคาถาเวทย์มนต์เป็นน้ำสะอาด หรือเอน้ำสาตขึ้นบนหลังคาบ้านแล้วสาตขึ้นไปอีกจนครบ ๓ ครั้ง แล้วรองไว้เป็นน้ำสะอาด และเสกด้วยพระพุทธรูป โดยเสกถอยหลังเมื่อคนเจ็บท้องเจ็บลมเบ่งแรงขึ้นให้ใช้เวทย์มนต์เสก โดยเอามือกุมศีรชะหญิงคนมีท้องไว้ ต่อจากนั้นเป่าด้วยคาถา ซึ่งเรียกกันว่า “ข่ม” อีกนัยหนึ่งเสกน้ำมนต์พรมศีรชะหรือให้กินเป็นน้ำสะอาดเหมือนกัน

๒.๓ ทำขวัญวันเกิดเกิดใหม่ ในส่วนของเด็กที่เกิดใหม่ ต้องมีการทำขวัญ คือ ขวัญวันโดยพ่อ (สามี) เด็กและญาติ ต้องจัดเตรียมพิธีการสู่ขวัญให้เรียบร้อย และเชิญให้ทิด-จาน ผู้ทำหน้าที่พราหมณ์มาทำพิธี โดยพราหมณ์ท่องคำสูตรขวัญดับเทียนชัย แล้วบอกคว้นไฟให้เด็กมีศรีสวัสดิ์ประสิทธิ์พรให้แก่เด็ก แล้วเอาด้ายสายสิญจน์หวาดปิดเคราะห์โสภ โโรครภัย ให้หายเสนียดจัญไร แล้วจึงวินาศสันตติข้างละสามที เอาด้ายสายสิญจน์เสกด้วยพระเวทย์มนต์ ผูกขวัญที่ข้อมือให้ทั้งสองข้าง แล้วให้พรเด็กให้มีอายุยืนนานอยู่กับบิดามารดาจนแก่เฒ่า ถือไม้เท้ายอดทองกระบองยอดเพชร แล้วจงเอากระแจะเจิมเป็นอุณาโลมที่หน้าผากเด็ก ประสาทพรให้แก่เด็กถาวรวัฒนาทุกประการ พอพราหมณ์ทำพิธีเสร็จแล้ว ผู้ใหญ่ที่เป็น ปู่ ย่า ตา ยาย และวงศ์ญาติพี่น้อง เอาด้ายสายสิญจน์ผูกข้อมือทำขวัญให้แก่เด็ก แล้วเจิมกระแจะให้เด็กนั้นด้วยทุกๆ คนตามลำดับจนครบ

เมื่อเด็กคลอดออกจากครรภ์มารดาจนถึงพื้นแล้ว เรียกว่า “ตกฟาก” หมอต้าแยต้องรีบคว้าอวัยวะเพศของเด็ก เพราะมีความเชื่อว่า

เมื่อเด็กโตขึ้น จะไม่พิการและจะมีลักษณะงาม เพราะได้ตบแต่งมาแล้วตั้งแต่คลอด และเมื่อการคลอดเกิดการขลุกขลักคลอดได้ช้า ต้องแก้ไขตามโบราณกาลที่เคยใช้มา ซึ่งหมายถึง การใช้น้ำสะอาดประพรมขลุ่ยตัวคนเจ็บ และกินด้วยน้ำมนต์สำหรับวิธีการสะอาด มีหลายอย่างด้วยกัน เช่น เอาตะกรุดแช่น้ำลางคาถาเวทย์มนต์ เป็นน้ำสะอาด เอาน้ำรดหัวแม่ตีนของผัวแล้วรองเอามาเป็นน้ำสะอาด หรือเอาน้ำสาดขึ้นบนหลังคาบ้าน ตกลงมารองไว้แล้วสาดขึ้นไปอีกจนครบ ๓ ครั้ง แล้วรองไว้เป็นน้ำสะอาด และเสกด้วยพุทธคุณ^๖

อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี เป็นพื้นที่ที่มีวัฒนธรรมประเพณีที่ผสมผสานกัน ระหว่างพระพุทธศาสนากับความเชื่อดั้งเดิม มาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน รวมทั้งประเพณีที่เกี่ยวกับการเกิดที่สืบทอดกันมา และตัวผู้ศึกษาก็เป็นพระระดับสังฆาธิการที่อยู่ในพื้นที่มานาน ด้วยสาเหตุและปัญหาดังกล่าว ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจทำการวิจัยในประเด็นดังกล่าว เพื่อค้นหาข้อปฏิบัติเกี่ยวกับประเพณีเนื่องด้วยการเกิดของชาวอำเภอบ้านผือว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร และสามารถนำข้อแตกต่างนั้น มาปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดเป็นประโยชน์ได้อย่างไรบ้าง ผู้วิจัยหวังว่าเมื่อดำเนินการวิจัยจนได้ผลสรุปแล้ว คงเป็นประโยชน์ต่อผู้ใคร่ต่อการศึกษาในอนาคตได้

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการเกิด
๒. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการเกิดและประเพณีเกี่ยวกับการเกิดของชาวพุทธอำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี
๓. เพื่อศึกษาแนวทางการนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในประเพณีเกี่ยวกับการเกิดของชาวพุทธ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)^๗ โดยการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ เอกสาร งานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง กับแนวทางการส่งเสริมการใช้ประเพณี ที่เกี่ยวกับการเกิด โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ของชาวพุทธ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี และวิจัยภาคสนามสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากกลุ่มเป้าหมายที่ได้มา โดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยผู้วิจัยจะได้ดำเนินการวิจัย ด้วยการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยภาคสนาม (Field Work) ด้วยเครื่องมือวิจัย คือแบบสัมภาษณ์

^๖ สมศักดิ์ จันทร์โพธิ์ศรี, *ประมวลประเพณีมงคล ไทยอีสาน*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๓๖), หน้า ๑๒.

^๗ พระมหาสมชาย ปณฺณภาโร (สุกสัก), “รูปแบบการสอนอนุสาสีปาฏิหาริย์ของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน”, *วารสารวิชาการธรรมทศวรรษ*, ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ตุลาคม ๒๕๕๙) : หน้า ๑๒๒.

การดำเนินการวิจัยออกเป็น ๓ ระยะ ดังนี้
ระยะที่ ๑ การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นการศึกษาจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลัก ได้แก่ พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และเอกสารประเพณีการเกิดของชาวอำเภอบ้านฝื่อ จังหวัดอุดรธานี ข้อมูลเอกสารชั้นทุติยภูมิ คือ อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเศษ อัตโนมัตติ รวมทั้งตำราพระพุทธรศาสนา เอกสารวิชาการ และเอกสารงานวิจัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับงานวิจัย

ระยะที่ ๒ การวิจัยภาคสนาม (Field Research) เป็นขั้นตอนเก็บข้อมูล โดยการเลือกจากประชากรกลุ่มเป้าหมาย (Target Group) จำนวน ๔๐ รูป/คน โดยการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก ด้วยแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น (In-depth Interview) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ได้มา โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย ๑) พระสังฆาธิการ จำนวน ๕ รูป ๒) นักวิชาการทางพระพุทธรศาสนา จำนวน ๕ รูป/คน ๓) แพทย์และพยาบาลผดุงครรภ์ จำนวน ๕ คน ๔) ประชาชนชาวบ้าน จำนวน ๕ คน ๕) ผู้ที่เคยตั้งครรภ์ และอายุตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไป จำนวน ๒๐ คน

ข้อมูลที่ได้ทั้ง ๒ ส่วน คือ ส่วนที่เป็น การวิจัยเอกสาร และภาคสนามจะถูกนำมาวิเคราะห์ตามหลักพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) แล้วนำข้อมูลทั้งสองส่วนนี้ มาเป็นบทวิเคราะห์ ซึ่งช่วยให้ได้แนวทางการส่งเสริมการใช้ประเพณีที่เกี่ยวกับการเกิด โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธรศาสนาของชาวพุทธ อำเภอบ้านฝื่อ จังหวัดอุดรธานี แล้วกร่างผลการวิจัยทั้ง ๒ ระยะ

ระยะที่ ๓ การจัดกลุ่มสนทนา (Focus Group Discussion) โดยผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีส่วนได้เสีย จำนวนไม่เกิน ๑๐ คน ด้วยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) เพื่อกลั่นกรองและตรวจสอบ (Verification) หาความน่าเชื่อถือ (Reliability) และความเชื่อมั่น (Validity) ของผลการวิจัย รายงานผลการวิจัย ผู้วิจัยนำผลงานวิจัยทั้ง ๒ ระยะ รวมทั้งผลการจัดทำสนทนา กลุ่มมาประมวลผล แล้วเสนอรายงานฉบับสมบูรณ์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔. สรุปผลการวิจัย

๑. ความเชื่อและประเพณีการเกิดของชาวพุทธ อำเภอบ้านฝื่อ จะมีประเพณีและพิธีกรรม ตั้งแต่เริ่มตั้งครุฑ การเตรียมการคลอด การคลอด การอยู่ไฟ การตั้งชื่อ และการทำขวัญเด็ก เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นประเพณีที่มีความหมายต่อการดำเนินชีวิตทั้งของเด็กและของมารดาที่ให้กำเนิดเด็กมา ทั้งนี้เพราะสังคมไทยถือว่ามารดาและเด็กมีความผูกพันกันและเป็นผู้ที่สังคมควรต้องให้ความสำคัญ ความเชื่อและประเพณีการเกิดของอำเภอบ้านฝื่อ จึงเกิดประเพณีขึ้นเพื่อเป็นการให้กำลังใจหรือบำรุงขวัญให้กับมารดาผู้ตั้งครุฑและคลอดเด็กออกมา

ชาวพุทธ อำเภอบ้านฝื่อ จังหวัดอุดรธานี นำหลักธรรม เช่น หลักขันติ หลักพรหมวิหาร ๔ หลักสติสัมปชัญญะ และหลักหลักทศ ๖ มาใช้ในประเพณีการเกิด เป็นการสอนผู้ที่เป็นบิดามารดา

ที่นำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ มาใช้ หากกระทำได้ดีแล้วเป็นภูมิคุ้มกันลูกที่ดีที่สุด ความสุขจะเกิดขึ้นอย่างอบอุ่น ความสำเร็จที่พ่อแม่เฝ้ารอคาดหวังไว้ก็จะเห็นผลได้ในไม่ช้า เป็นหลักธรรมสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาสังคม โดยเฉพาะสังคมที่เป็นสถาบันครอบครัว เมื่อบิดามารดานำหลักธรรมนี้มาประพฤติปฏิบัติก็จะทำให้บุตรธิดาอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข การนำหลักธรรมไปใช้ในประเพณีเกี่ยวกับการเกิดของชาวพุทธ อำเภอบ้านฝื่อ จังหวัดอุดรธานี ได้แก่ การตัดสายสะดือหรือสายสะดือนี้ ผู้ที่ตัดสายสะดือจะต้องเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะ และที่สำคัญต้องเป็นผู้ที่มีพรหมวิหาร ๔ ที่มีเมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขาด้วย เพราะมีความเชื่อว่า เด็กที่เกิดมาจะมีนิสัยใจคอคล้ายกับผู้ตัดสายสะดือ พิธีการฮ่อนกระดั่ง ผู้ที่ทำหน้าที่ ต้องสวดระลึกได้ว่าขณะที่ทำการฮ่อนกระดั่งต้องรู้ตัวไม่ให้เกิดการผิดพลาด ทำให้เกิดอุบัติเหตุเป็นอันตรายแก่เด็กได้พิธีการการฝังสะดือ หรือฝังรกนี้เป็นนอกจากเป็นการปฏิบัติหลักทศ ๖ ปฏิบัติหน้าที่ต่อบุตรธิดาพึงปฏิบัติตอบแทนแสดงความ

กตัญญู พิธีการอยู่ไฟของมารดาหลังคลอดบุตร ต้องอาศัยหลักชั้นดิธรรม ซึ่งหมายถึง ความอดทน ต่อทนต่อความทิวกระหาย เหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า ความหนาว ความร้อน อดทนต่อความลำบาก อันเกิดจากเวทนา คือ อากาศเจ็บป่วย ความไม่สบายกาย เมื่อประสบกับสถานการณ์ที่ไม่เอื้อประโยชน์แก่ความสุขเหล่านี้ สามารถดำรงมั่นอยู่ในภาวะปกติได้ พิธีการทำขวัญวันเด็กเกิดใหม่ การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในขณะตั้งครรภ์ โดยผู้เป็นแม่ต้องใช้หลักชั้นดีในการปฏิบัติ เพื่อให้ลูกในครรภ์มีสุขภาพที่แข็งแรง และไม่ให้เกิดอันตรายต่อลูกในท้อง ซึ่งในมุมมองด้านประเพณีการเกิดนั้น หลักทศทศเป็นการปฏิสัมพันธ์ตามหน้าที่ระหว่าง บิดามารดากับบุตร สามีกับภรรยา เพื่อนกับเพื่อน พระภิกษุสงฆ์กับคฤหัสถ์ ถึงการปฏิสัมพันธ์ระหว่างถึงการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ในปัจจุบัน ความสำคัญการปฏิสัมพันธ์ตามหลักทศทศ และแนวทางการปลูกฝังการปฏิสัมพันธ์ตามหลักทศทศโดยผ่านประเพณีวัฒนธรรม

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ :

แปลก สนธิรักษ์. **ระเบียบสังคม ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๑๗.

วศิน อินทสระ. **หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เรือนธรรม, ๒๕๔๖.

สมศักดิ์ จันทร์โพธิศรี. **ประมวลประเพณีมงคล ไทยอีสาน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๓๖.

(๒) วารสาร :

พระมหาสมชัย ปณฺณภาโร (สุกสีก). “รูปแบบการสอนอนุสาสีปาฏิหาริย์ของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน”.

วารสารวิชาการธรรมทรรศน์, ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ตุลาคม ๒๕๕๙).

พระวิสัยนา วรปญฺโญ (พงษ์อาดิต). “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องอิทัปปัจจยตา ในฐานะที่เป็นกฎของธรรมชาติ”. **วารสารวิชาการธรรมทรรศน์**, ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๓ (พฤศจิกายน-ธันวาคม ๒๕๕๙).

(๓) วิทยานิพนธ์/ดุขฎิณีพนธ์/สารนิพนธ์/รายงานการวิจัย :

รุ่งทิพย์ กล้าหาญ. “การขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อโดยผ่านพิธีกรรมในชุมชนชนบท”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๙.

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ :

สุโขทัยธรรมธีราช. **การผดุงครรรุไทยภาคอีสาน**. แหล่งที่มา : <https://be7herb.wordpress.com>

[๒๓ พฤษภาคม ๒๕๕๙].

